Kaip profesiniai lūkesčiai virsta pasitenkinimu profesinio mokymo programa?
Karjeros adaptyvumo ir prisitaikymo mokykloje reikšmė

Rita Mičiulienė, Jūratė Česnavičienė, Kristina Kovalčikienė
Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas

Profesinis mokymas atlieka svarbų vaidmenį rengiant jaunus žmones darbo rinkai, stiprinant jų profesines kompetencijas ir pasirengimą karjerai. Šiame kontekste ypatingą reikšmę įgyja mokinių profesiniai lūkesčiai, pasitenkinimas mokymo programa ir gebėjimas prisitaikyti prie karjeros bei mokymosi iššūkių (Covacevich et al., 2021). Tyrimai rodo, kad profesinių mokyklų mokiniai dažnai pradeda mokymąsi turėdami panašius karjeros siekius ir lūkesčius, tačiau vėliau jų pasitenkinimas mokymo programa ima reikšmingai skirtis (Haenggli & Hirschi, 2023; Zhang et al., 2025; Zeng et al., 2024).
Nors profesinių lūkesčių ir pasitenkinimo ryšys sulaukė nemažai tyrėjų dėmesio, gerokai mažiau žinoma apie procesus, paaiškinančius, kaip profesiniai lūkesčiai virsta pasitenkinimu profesinio mokymo programa. Remiantis Karjeros konstravimo teorija (Savickas, 2005; 2013), galima manyti, kad šį ryšį paaiškina mokinių gebėjimas prisitaikyti prie karjeros iššūkių ir profesinės mokyklos aplinkos.

Pagrindimas

Naujausi tyrimai pabrėžia, kad mokinių lūkesčiai yra vienas svarbiausių veiksnių, formuojančių jų ugdymo patirtis ir pasitenkinimo vertinimus (Guo, 2025; Nordgren et al., 2025). Kai mokinių lūkesčiai atitinka programos teikiamas galimybes ir pasiekiamus rezultatus, jie dažniau vertina mokymosi patirtis teigiamai; priešingai, neatitikimai tarp lūkesčių ir realybės gali lemti nusivylimą, mažesnį įsitraukimą ir silpnesnį ryšį su mokymosi procesu (Jacinto, 2025).

Karjeros konstravimo teorija (Savickas, 2005, 2013) teigia, kad profesiniai lūkesčiai gali veikti kaip į ateitį orientuoti ištekliai, skatinantys asmenis kurti adaptyvius atsakus į mokymosi ir karjeros iššūkius. Šie ištekliai atsiskleidžia per karjeros adaptyvumą, kuris padeda sėkmingiau susidoroti su ugdymo reikalavimais, prisitaikyti prie ugdymo aplinkos ir formuoti pozityvesnį požiūrį į mokymosi patirtis. Tyrimai rodo, kad mokiniai, kurie geriau dera su mokyklos aplinka, palaiko pozityvius santykius ir efektyviai susidoroja su ugdymo reikalavimais, dažniau teigiamai vertina savo mokymosi patirtis ir pasižymi didesniu pasitenkinimu programa (Böhn & Deutscher, 2022). Tai leidžia manyti, kad ryšys tarp profesinių lūkesčių ir pasitenkinimo nėra vien tiesioginė sąsaja, bet gali būti paaiškinamas tarpiniais procesais, lemiančiais tai, kaip mokiniai interpretuoja, patiria ir vertina profesinio mokymosi aplinką.

Todėl šiame tyrime siekiama ištirti (**tikslas**) profesinių lūkesčių ir pasitenkinimo profesinio mokymo programa ryšį, įvertinant karjeros adaptyvumo ir prisitaikymo mokykloje tarpininkaujantį vaidmenį. Darbe keliamos šios hipotezės:
H1. Karjeros adaptyvumas tarpininkauja ryšiui tarp profesinių lūkesčių ir pasitenkinimo profesinio mokymo programa.
H2. Prisitaikymas mokykloje tarpininkauja ryšiui tarp profesinių lūkesčių ir pasitenkinimo profesinio mokymo programa.
H3. Karjeros adptyvumas ir prisitaikymas mokykloje nuosekliai tarpininkauja ryšiui tarp profesinių lūkesčių ir pasitenkinimo profesinio mokymo programa.

Metodologija

Dalyviai

N 483; 29 profesinio mokymo įstaigos

Vaikinai 160 (33,1 %); merginos 297 (61,5%); neatsakė 26 (5,4%).

Amžiaus vidurkis = 23.2 metai (SD = 9.8); pirminis PM: M = 20.0, SD = 5.2; tęstinis PM: M = 37.9, SD = 12.4; neatsakė = 5 (1.0%).
Programos tipas: pirminis PM 397 studentai (82.2%), tęstinis PM – 86 studentai (17.8%)

Programų sektoriai: Paslaugų 198 (41%), Sveikatos paslaugų 52 (10,8%), Inžinerijos-Gamybos 50 (10,4%), Transporto 44 (9,1%), Architektūros - Statybos 30 (6,2%), Verslo administravimo 28 (5,8%), Žemės ūkio ir žvejybos 23 (4,8%), Menų 22 (4,6%), kitos 36 (7,5%)

Instrumentai

Skerspjūvio tyrimas (apklausa)

Profesiniai lūkesčiai: trumpoji Brazilijos akademinių lūkesčių skalės pirmakursiams versija (Fleith et al., 2020). Cronbach's α – 0,91.

Karjeros adaptyvumas: Karjeros prisitaikymo skalė (CAAS) (Savickas ir Porfeli, 2012). Cronbach's α – 0,96

Prisitaikymas mokykloje: trumpoji Baker ir Siryk (1986 m.) studentų prisitaikymo prie studijų klausimyno versija (López-Angulo ir kt., 2021). Cronbach's α – 0,95

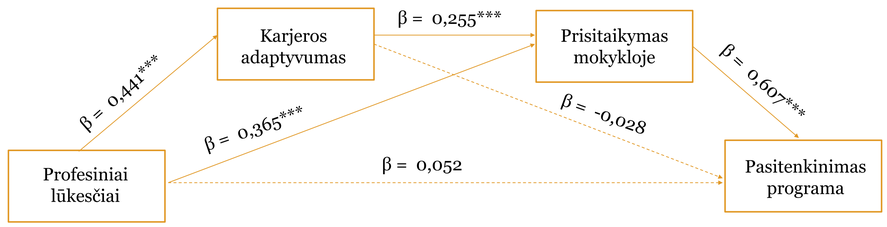
Pasitenkinimas profesinio mokymo programa buvo matuojamas 10 balų skalėje, kur 1 reiškė visišką nepasitenkinimą, o 10 – maksimalų pasitenkinimą.

Duomenų analizės metodai

- JASP 0.19.1.0 statistikos programinės įrangos paketas
- Matavimo priemonių struktūrinis validumas vertintas taikant patvirtinamąją faktorių analizę (CFA), naudojant RMSEA, SRMR, CFI ir GFI rodiklius.
- Pearson koreliacijos koeficientai buvo apskaičiuoti siekiant ištirti ryšius tarp kintamųjų.
- Hipotezės H1–H3 tikrintos naudojant nuosekliąją daugybinę mediacijos analizę.
- Mediacijos efektai ištirti naudojant pakartotinės atrankos („bootstrapping“) metodą (5000 pakartotinių imčių, 95 % PI).

Rezultatai

1 paveikslas. Pasitenkinimo profesinio mokymo programa prognozė, pagrįsta profesinio mokymosi lūkesčiais ir karjeros adaptyvumu bei prisitaikymu prie mokyklos aplinkos kaip tarpininkais (*** p<0,001)

1 lentelė. Tyrimo kintamųjų koreliacijos

Ryšys	*r*	*p*
Profesiniai lūkesčiai → karjeros adaptacija	0,441	0,01
Profesiniai lūkesčiai → prisitaikymas mokykloje	0,478	0,01
Profesiniai lūkesčiai → pasitenkinimas PMP	0,329	0,01
Karjeros adaptacija → prisitaikymas mokykloje	0,416	0,01
Prisitaikymas mokykloje → pasitenkinimas PMP	0,620	0,01

2 lentelė. Hipotezių patvirtinimas (serijinės daugybinės mediacijos rezultatai)

1 hipotezė **nepatvirtinta**	profesiniai lūkesčiai → karjeros adapt. → pasitenkinimas PMP	*B* = −0,024, 95% CI [−0.117, 0,068], p = 0,562
2 hipotezė **patvirtinta**	profesiniai lūkesčiai → prisitaikymas mokykloje → pasitenkinimas PMP	*B* = 0,419, 95% CI [0.277, 0,580], p < 0,001
3 hipotezė **patvirtinta**	profesiniai lūkesčiai → karjeros adapt. → prisitaikymas mokykloje → pasitenkinimas PMP	*B* = 0,129, 95% CI [0.067, 0,200], p < 0,001

Diskusija

Profesinio mokymo kontekste vien profesinių lūkesčių nepakanka paaiškinti, kodėl vieni mokiniai yra labiau patenkinti mokymo programa nei kiti. Tikėtina, kad profesiniai lūkesčiai skatina karjeros adaptyvumo išteklių vystymąsi, kurie tampa svarbūs tuomet, kai padeda mokiniams sėkmingiau prisitaikyti prie mokyklos aplinkos, kurti pozityvius santykius ir efektyviai reaguoti į mokymosi reikalavimus. Tokiu būdu pasitenkinimas programa gali būti siejamas ne tik su mokinių lūkesčiais, bet ir su jų gebėjimu šiuos lūkesčius paversti sėkminga adaptacija mokymosi aplinkoje.

Išvados

- Profesiniai lūkesčiai yra netiesiogiai susiję su pasitenkinimu profesinio mokymo programa.
- Pagrindinis mechanizmas, siejantis profesinius lūkesčius ir pasitenkinimą profesinio mokymo programa yra prisitaikymas mokykloje.
- Karjeros prisitaikymas yra svarbus tuomet, kai prisideda prie sėkmingesnio prisitaikymo mokymosi aplinkoje.
- Norint didinti mokinių pasitenkinimą profesinio mokymo programomis, svarbu stiprinti tiek karjeros prisitaikymo išteklius, tiek mokinių gebėjimą integruotis į mokyklos aplinką.

Praktinis pritaikomumas

Profesinio mokymo įstaigoms
Aiškios sąsajos tarp įgytų kompetencijų, profesinių standartų ir darbo rinkos galimybių gali padėti mokiniams suvokti didesnį savo mokymo aktualumą ir sustiprinti jų karjeros adaptyvumą. Bendradarbiavimas su darbdaviais ir realistiškos informacijos apie karjeros kelius teikimas gali padėti formuoti tikslius profesinius lūkesčius ir palengvinti sėkmingą perėjimą į darbo rinką.
Kita vertus, mentorystės programos, bendraamžių paramos iniciatyvos, akademinių įgūdžių ugdymas ir karjeros konsultacijos gali padėti studentams sėkmingiau prisitaikyti prie profesinio mokymo akademinių, socialinių ir institucinių reikalavimų. Prisitaikymo procesų tobulinimas galėtų pagerinti studentų mokymosi patirtį ir bendrą pasitenkinimą profesinio mokymo programomis.

Kontaktinė informacija

Rita Mičiulienė
Vytauto didžiojo universitetas,
Švietimo akademija
Rita.miciuliene@vdu.lt
www.vdu.lt

Literatūra

1. Böhn, S., & Deutscher, V. (2022). Dropout from initial vocational training – A meta-synthesis of reasons from the apprentice's point of view. *Educational Research Review*, *35*, 100414. https://doi.org/10.1016/j.edurev.2021.100414
2. Covacevich, C., Mann, A., Besa, F., Diaz, J., & Santos, C. (2021). *Thinking about the future: Career readiness insights from national longitudinal surveys and from practice* (OECD Education Working Papers No. 248). OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/19939019
3. Fleith, D. S., Almeida, L. S., Marinho-Araujo, C. M., Gomes, C. M. A., Bisinoto, C., & Rabelo, M. L. (2020). Validity evidence of a Scale on Academic Expectations for Higher Education. *Psychological Evaluation, 30*, e3010. https://doi.org/10.1590/1982-4327e3010
4. Guo, L. (2025). Navigating the future: Factors influencing adolescents' career expectation uncertainty in a dynamic world. *The Career Development Quarterly*, *73*(1), 2–15. https://doi.org/10.1002/cdq.12372
5. Haenggli, M., & Hirschi, A. (2023). Career adaptability. In W. B. Walsh, L. Y. Flores, P. J. Hartung, & F. T. L. Leong (Eds.), *Career psychology: Models, concepts, and counseling for meaningful employment* (pp. 213–233). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/0000339-011
6. Jacinto, J. W. V. (2025). *Mismatch or alignment? Exploring Social Studies students' expectations, experiences, and educational outcomes in higher education*. https://doi.org/10.5281/ZENODO.17489984
7. López-Angulo, Y., Cobo-Rendón, R., Saéz-Delgado, F., & Diaz Mujica, A. (2021). Exploratory factor analysis of the student adaptation to college questionnaire short version in a sample of Chilean university students. *Universal Journal of Educational Research, 9*(4), 813–818. https://doi.org/10.13189/ujer.2021.090414
8. Nordgren, C., Christensen, J., Spikol, D., & Tudorache, P. (2025). Student expectations – an aspect easily overlooked. *Journal of Teaching and Learning in Higher Education, 6*(2), 1–15. https://doi.org/10.24834/jotl.6.2.1852
9. Savickas, M. L. (2005). The theory and practice of career construction. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Career development and counselling: Putting theory and research to work* (pp. 42–70). Wiley.
10. Savickas, M. L. (2013). Career construction theory and practice. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Career development and counseling: Putting theory and research to work* (2nd ed., pp. 147–183). Wiley.
11. Savickas, M. L., & Porfeli, E. J. (2012). Career Adapt-Abilities Scale: Construction, reliability, and measurement equivalence across 13 countries. *Journal of Vocational Behavior, 80*(3), 661–673. https://doi.org/10.1016/j.jvb.2012.01.011
12. Zeng, Q., He, Y., Quan, J., Yang, Y., Li, J., & Chen, P. (2026). Career maturity and career adaptability among vocational high school students: A moderated mediation model of future time perspective and future work self. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, *26*(1), 177–196. https://doi.org/10.1007/s10775-024-09708-0
13. Zhang, Q., Amat, S., Omar, M., & Mansor, A.Z. (2025). Predictors of career adaptability among chinese higher education students: A systematic literature review. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research, 24*. 1–20. https://doi.org/10.26803/ijlter.24.8.1

© POSTER TEMPLATE BY GENIGRAPHICS® 1.800.790.4001 WWW.GENIGRAPHICS.COM